TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI BOSH PROKURATURASI HUZURIDAGI IQTISODIY JINOYATLARGA QARSHI KURASHISH DEPARTAMENT

“RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA IQTISODIY XAVFSIZLIKNI TA’MINLASH: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR

MAVZUSIDAGI RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY ANJUMANI TO‘PLAMI

FUQAROLAR PLASTIK KARTALARI KIBRXAVFSIZLIGINI TA’MINLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH” (MY CARD MOBIL ILOVASI)

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA VA SUN'IY INTELLEKT
Ilmiy elektron jurnal

Elektron nashr. 329 sahifa.
2026-yil, fevral.

Bosh muharrir:
Mo‘minov Baxodir Boltaevich

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Nasimov Rashid

Muharrir:
Ulug‘ova Baxtiniso Norpulatovna

Musahhih:
Ulug‘ova Baxtiniso Norpulatovna

Dizayner:
Egamberdiyev Elyor

Tahrir hay’ati:

1. Mo‘minov Bahodir (hay'at raisi)
2. Rashid Nasimov (hay'at raisi o‘rinbosari)
3. Marat Raxmatullayev (O‘zbekiston)
4. Muxammadjon Musaev (O‘zbekiston)
5. O‘tkir Xamdamov (O‘zbekiston)
6. Ali Xikmet (AQSh)
7. Dmitriy Rodionov (Rossiya)
8. Dilnoza Muhammadieva (O‘zbekiston)
9. Gayrat Ishanxodjaev (O‘zbekiston)
10. Nodir Rahimov (O‘zbekiston)
11. Akmal Abdusalomov (J. Koreya)
12. Xamza Eshankulov (O‘zbekiston)
13. Iles Xujayarov (O‘zbekiston)
14. Mexriddin Raximov (O‘zbekiston)
15. Murodjon Sultanov (O‘zbekiston)
16. Bekmurodov Ulug‘bek (O‘zbekiston)
17. Alisher Qobilov (O‘zbekiston)
18. Iroda Abdullaeva (O‘zbekiston)
19. Burova Ekaterina (Rossiya)
20. Xodiyeva Gulmira (O‘zbekiston)
21. Sultonboyeva Munira (O‘zbekiston)

Jamoatchilik kengashi:

1. Gul Tokdemir (Turkiya)
2. Umid Axmedov (Daniya)
3. Marko Porta (Italiya)
4. Xristo Beloev (Bolgariya)
5. Muxriddin Muhitdinov (J.Koreya)
6. Boshtyan Brumen (Sloveniya)
7. Bibigul Koshoeva (Qirg‘iziston)
8. Olga Dzyabenko (Ispaniya)
9. Stefani Estlund (Lyuksemburg)
10. Sanjar Iskandavor (O‘zbekiston)
11. Aydos Sarsembayev (Qirg‘iziston)
12. Svetomir Vasilev (Bolgariya)
13. Pap Solt (Vengriya)

MUNDARIJA

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA MOLIYA SOHASINING INNOVATSION RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI 7
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, Mamadyarovna Go'zal Norboyevna
MOLIYAVIY INKLYUZIYA VOSITALARI ORQALI CHEKKA HUDUDLARDA IQTISODIY FAOLLIKNI OSHIRISH MEXANIZMLARI..... 13
Eshov Mansur Po'latovich
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI BOSH PROKURATURA HUZURIDAGI IQTISODIY JINOYATLARGA QARSHI KURASHISH DEPARTAMENTI FAOLIYATI VA UNING MAMLAKAT IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDAGI O'RNI. 20
Babadjanov Atxam Axmadjanovich
ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫМИ ПРОЦЕССАМИ ДЛЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ 26
Ахмедов Самандар Сайфуллоевич
IQTISODIY XAVFSIZLIKNI TA'MINLASHDA BOJXONA XIZMATINING FISKAL FAOLIYATIGA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR TAHLILI.. 32
Farxodov Farrux Furqatovich, Toshpo'lotova E'zoza Latifjonovna
SOLIQ MA'MURCHILIGINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI YASHIRIN IQTISODIYOT ULUSHINI QISQARTIRISH YO'LLARI 38
Mamatkulov Salimjon Raxmonkulovich
IQTISODIY XAVFSIZLIKNI TA'MINLASHDA BOJXONA TO'LOVLARINI UNDIRISHNI RAQAMLASHTIRISHNING AYRIM MASALALARI 43
Pardayev To'lqin Nasirovich
QARZ MUNOSABATLARINI RAQAMLASHTIRISH: IQTISODIY VA HUQUQIY MUNOSABATLARDAGI AHAMIYATI VA ISTIQBOLLARI 47
Quramboev Jamshid Rashid o'g'li
EVALUATING THE EFFICIENCY OF COMMERCIAL BANKS IN UZBEKISTAN USING A MULTIPLE LINEAR REGRESSION MODEL.. 50
Rakhimberdiev Kuvonchbek Bakhtiyorovich
TASHQI SAVDO OPERATSIYALARIDA DEBITOR QARZDORLIKLARNI BOSHQARISHNING RAQAMLI MODELI VA RISK-MONITORING TIZIMI 56
Tashmuxamedov Dilmurod Mirabzalovich
WAYS TO REDUCE THE RISK OF DIGITAL ATTACKS IN BANKING AND GOVERNMENT FINANCIAL SYSTEMS.. 62
M.N. Umarova
MOLIYALASHTIRISH MANBALARINI DIVERSIFIKATSIYA QILISH KICHIK BIZNES IQTISODIY XAVFSIZLIGINI MUSTAHKAMLASH OMILI SIFATIDA.. 69
Abduxakimov Eldor Djaloliddinovich
TADBIRKORLIK VA KICHIK BIZNESDA IQTISODIY XAVFSIZLIKNI TA'MINLASHNING NAZARIY MASALALARI.. 76
Aliyev Yashnarjon Egamberdiyevich
MAHALLIY GILAM ISHLAB CHIQARUVCHI KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA MARKETING STRATEGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH VA IQTISODIY XAVFSIZLIKDA TAHDIDLARNI KAMAYTIRISH YO'LLARI.................... 81
Arziyeva Sevinch Shomurot qizi
TASHQI SAVDODA XATARLARNI KAMAYTIRISHDA SAVDONI MOLIYALASHTIRISH VOSITALARIDAN FOYDALANISH.................. 85
Babadjanov Shuhrat Atxamovich
KORXONALAR IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING KONTSEPTUAL VA METODOLOGIK ASOSLARI.. 92
Jamoliddinov Jobirbek Bohodir o'g'li
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING MOLIYAVIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING METODOLOGIK JIHATLARI........................ 97
Karimov Alibek Valiyevich
KICHIK BIZNES KORXONALARIDA ISHLAB CHIQARISH OMILLARI NOMUTANOSIBLIGINING IQTISODIY XAVFSIZLIKKA TA'SIRINI BAHOLASH VA UNI BARTARAF ETISH MEXANIZMI..102
Kaypnazarova Gulshad Xojamuratovna
КРИТЕРИИ ОЦЕНКИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В МАЛОМ БИЗНЕСЕ С ПОМОЩЬЮ SWOT-АНАЛИЗА.................108
Набиев Бехзод Шавкатович
TADBIRKORLIK VA KICHIK BIZNESNING IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH HAMDA QO'LLAB-QUVVATLASHNING ILMIY-AMALIY JIHATLARI..114
Tashmuxamedova Yayra Atxamovna, Teshayev Sayimbek
O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNESNI MOLIYALASHTIRISH ORQALI AHOLI BANDLIGINI OSHIRISH YO'LLARI..............................120
Toxirova Mushtariybegim Yashnarjon qizi
QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARIDA MOLIYAVIY XAVFSIZLIKNI TA'MINLASH STRATEGIYASI 124

Tursunov Bobir Ortikmirzayevich, Umarova Nargiza Xoldarovna
РАЗРАБОТКА ЭФФЕКТИВНОЙ СТРАТЕГИИ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ ТЕКСТИЛЬНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ....134
Турсунов Бобир Ортикмирзаевич
KIMYO SANOAT KORXONALARI IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA MARKETING VOSITALARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH 141
Tursunxo'jayev Sardor Jamoliddin o'g'li
MAMLAKAT QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARI MOLIYAVIY XAVFSIZLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARNING EKONOMETRIK TAHLILI 147
Umarova Nargiza Xoldarovna
YENGIL SANOAT KORXONALARI IQTISODIY XAVFSIZLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI....154
Sadriddinova Nigora
RAQAMLI MOLIYAVIY INKLYUZIYA VOSITALARI ORQALI TUMANLAR O'RTASIDAGI IJTIMOIY FARQNI KAMAYTIRISH MODELI.... 162
Xakimov Ziyodulla Ahmadovich, Tursunov Bobir Ortikmirzayevich, Adashaliyev Baxtiyorjon Valisher o'g'li
O'ZBEKISTONDA YASHIRIN IQTISODIYOT KO'LAMINI QISQARTIRISHDA RAQAMLI IQTISODIYOTNING O'RNI....170
Jaloliddinov Anvar Jaloliddin o'g'li
YASHIRIN IQTISODIYOT KO'LAMINI QISQARTIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH: O'ZBEKISTON BOJXONA ORGANLARI TAJRIBASI 176
Makkamov Z.X., Soatov S.S.
RAQAMLI PLATFORMALAR ORQALI XALQARO SAVDODA IQTISODIY XAVFSIZLIKNI TA'MINLASH MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH MEXANIZMLARI....182
Muxtorov Boburmirzo Bahodir o'g'li
RAQAMLI TO'LOV TIZIMLARI VA ELEKTRON HISOB-KITOBLARNING YASHIRIN IQTISODIYOT ULUSHINI KAMAYTIRISH MEXANIZMLARI 188
Norsafarov Bunyodshoh Muhiddinzoda
PROSPECTIVE INDICATORS FOR MANAGING THE LEGALIZATION OF THE INFORMAL SECTOR AND INFORMAL EMPLOYMENT IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN 192
Qoraboyev Nuriddin Pardaboy o'g'li
YASHIRIN IQTISODIYOT KO'LAMINI QISQARTIRISHDA TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN AHOLIGA KO'RSATILAYOTGAN BANK XIZMATLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING RAQAMLI YO'NALISHLARI....196
To'patillayeva Gulnoza Sirojiddin qizi
BIG DATA TEXNOLOGIYALARI YORDAMIDA SOLIQ RISKLARINI ANIQLASH VA YASHIRIN IQTISODIYOTNI QISQARTIRISH IMKONIYATLARI....201
Yakubova Nargiza Tursunbayevna, Maxmudov Jasurbek Ulug'bek o'g'li
SOLIQLAR YOKI BOSHQA MAJBURIY TO'LOVLARNI TO'LASHDAN BO'YIN TOVLASH JINOYATI VA UNING MAMLAKAT IQTISODIY XAVFSIZLIGIGA TA'SIRI....208
Axmedov Zafar Bozorboyevich
DAVLATLARNING IQTISODIY JINOYATCHILIKKA QARSHI KURASHDAGI XALQARO HAMKORLIGI: XALQARO TASHKILOTLAR, FATF STANDARTLARI VA AMALIY MEXANIZMLAR....213
Tashmuxamedova Yayra Atxamovna
IQTISODIY JINOYATLARNI ANIQLASH VA ULARGA QARSHI KURASHISHDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYALARNING O'RNI ..221
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, Tursunov Bobir Ortiqmirzayevich, Tashmuxamedova Yayra Atxamovna
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA AHOLINING MOLIYAVIY SAVODXONLIGINI OSHIRISH IMKONIYATLARI 226
Azlarova Mushtariybegim Abror qizi
RAQAMLI TO'LOV TIZIMLARI XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA DAVLAT INSTITUTSIONAL MEXANIZMLARINING ROLI....232
Kurbonbekova Mohichehra Turobjonovna, Azlarova Aziza Axrorovna
MOLIYAVIY SAVODXONLIK TUSHUNCHASI VA UNING IQTISODIY RIVOJLANISHDAGI O'RNI....238
Maxmudova Muxlisa Qodirjon qizi, Sattorova Nasiba G'anijon qizi
AHOLI MOLIYAVIY SAVODXONLIGINI OSHIRISH BO'YICHA XORIJIY ILMIY YONDASHUVLAR TAHLILI 244
Kurbonbekova Mohichehra Turobjonovna, Muzaffarova Dilbar Mamalatif qizi
MAHALLIY OLIMLAR TADQIQOTLARIDA MOLIYAVIY SAVODXONLIK VA BANK XIZMATLARI MASALALARI 251
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, Maxmudova Muxlisa Qodirjon qizi
BANK PLASTIK KARTALARI VA SHAXSIY HISOB RAQAMLARINI NAZORAT QILISH TIZIMINING NAZARIY ASOSLARI....258
Azlarova Aziza Axrarovna, Sattorova Nasiba G'anijon qizi
AUTENTIFIKATSIYA SXEMALARINI TAHLIL QILISH VA ULARNING AFZALLIKLARI HAMDA KAMCHILIKLARI....265

Ahmedova Nilufar Shukratovna, Kurbonbekova Mohichehra Turobjonovna
PLASTIK KARTALAR XAVFSIZLIGIGA TA'SIR KO'RSATUVCHI MAVJUD KIBERXAVFSIZLIK TAHDIDLARI TAHLILI 272

Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Maxmudova Muxlisa Qodirjon qizi
ILG'OR XORIJIY MAMLAKATLARDA PLASTIK KARTALAR VA RAQAMLI TO'LOVLAR XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH TAJRIBALARI: FINTECH PLATFORMALARINING QIYOSIY TAHLILI VA MYCARD MOBIL ILOVASINI TAKOMILLASHTIRISH BO'YICHA TAVSIYALAR 278

Kurbonbekova Mohichehra Turobjonovna, Mashrapova Sabina Turobjonovna
AHOLI MOLIYAVIY SAVODXONLIGINI OSHIRISHDA IJTIMOIY TARMOQLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI BAHOLASH MEZONLARI VA INDIKATORLARI 285

Eshpulatova Muazzam Barnoyevna
AHOLINING MOLIYAVIY SAVODXONLIGINI OSHIRISH MUAMMOLARI 292

Eshpulatova Muazzam Barnoyevna
МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОЦЕНКИ ЦИФРОВОЙ ЗРЕЛОСТИ ЭЛЕКТРОННОЙ КОММЕРЦИИ И ЕЁ ВЛИЯНИЕ НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЙ 298

Назарова Гулчехра Нурмухамбетовна
ОЦЕНКА ВЛИЯНИЯ ЦИФРОВОЙ ЗРЕЛОСТИ ЭЛЕКТРОННОЙ КОММЕРЦИИ НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЙ УЗБЕКИСТАНА 305

Назарова Гулчехра Нурмухамбетовна
MOLIYAVIY INKLUZIYADA KIBERXAVFSIZLIKNING O'RNI VA UNING BARQAROR IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI: BANK MOBIL ILOVALARI MISOLIDA 313

Saydamatova Muxlisabonu Rasuljon qizi
MOLIYAVIY XIZMATLARDAN FOYDALANISHDA SOLIQ SAVODXONLIGINING O'RNI 318

Irgashev Anvar Farxodovich
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA ALTERNATIV KREDIT SKORING TIZIMLARINING AHAMIYATI 322

Lazizbek Ravshanov Baxtiyor o'g'li
THE ECONOMIC ESSENCE OF LABOR AND ITS INTERPRETATION IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL FINANCIAL REPORTING STANDARDS 325

Nomozov Ilhomjon Ziyadullah ugli
O'ZBEKISTON KORXONALARIDA BIZNES JARAYONLARINI MODELLASHTIRISH AMALIYOTINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI 328

Qarshiyeva Moxinur Olim qizi
THE ROLE OF RITUALS IN ATTRACTING TOURISTS 331

Freshta Qayoumi
O'ZBEKISTONDA REKREATSION TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY-AMALIY O'ZIGA XOS JIHATLARI 333

Po'latova Mavluda Sanjar qizi
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA TARMOQLAR KESIMIDA INVESTITSIYA SAMARADORLIGINI BAHOLASH 336

Otajonova Charosxon Polvonquli qizi
MOLIYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARIDAN O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI AMALIYOTIDA FOYDALANISH IMKONIYATLARI VA RIVOJLANISH MUAMMOLARI 340

Valijonov X.A.
IQTISODIYOTNI MODERNIZATSIYALASH SHAROITIDA KICHIK SANOAT ZONALARIDAGI KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGI MASALALARI 344

Shodmonqulov Kamoliddin Murodillayevich
KIMYO SANOATI KORXONALARINING IQTISODIY SAMARADORLIGI VA UNI OSHIRISHNING MAKRO DARAJADAGI TAHLILI 347

Suyarov Shahzod Salim o'g'li
INVESTITSIYON MUHITNI SAMARALI BOSHQARISHDA INNOVATSION OMIL TA'SIRCHANLIGINI OSHIRISH IMKONIYATLARI 350

To'rayev Jasurali To'rayevich
SOG'LIQNI SAQLASH TIZIMINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA QILISH SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING IQTISODIY MEXANIZMI: DH-ROI-EM MODELI ASOSIDA 353

Omonov Olim Murodullaevich

РИСКИ ЛИКВИДНОСТИ ПРИ ОБЕСПЕЧЕНИИ ТРАНСГРАНИЧНЫХ ДЕНЕЖНЫХ ПЕРЕВОДОВ........ 355
Садыков Азиз Миршарапович

THE ROLE OF TECHNOLOGY IN RESTAURANTS AND ENHANCING OFFERINGS FOR TOURISTS........ 358
Freshta Qayoumi

INVESTITSIYA FAOLLIGI MINTAQAVIY IQTISODIY XAVFSIZLIK OMILI SIFATIDA........ 360
Islamov Anvar Ashirqulovi

ASSESSING DIGITAL MATURITY IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS: AN INTEGRATED FRAMEWORK APPROACH........ 363
Berdiyev Temurbek Makhmudullo ugli

SANOAT TARMOG'INI IQTISODIY RIVOJLANTIRISH VA UNDAN SAMARALI FOYDALANISHNING NAZARIY ASOSLARI........ 363
Ne'matov Shoxruxbek Ma'murjon o'g'li

CHANGES IN TEXTILE INDUSTRY OUTPUT AND THE FACTORS INFLUENCING IT........ 367
Xushvaqtov Shuhrat Abduraufovich

TIJORAT BANKLARI MOLIYAVIY HISOBOTI AUDITINING NAZARIYMETODOLOGIK ASOSLARI........ 371
Ibragimov Nodirbek Baxodir o'g'li

O'ZBEKISTONDA TIJORAT BANKLARI AUDITINING HUQUQIY-ME'YORIY ASOSLARI VA HOZIRGI HOLATI........ 373
Ibragimov Nodirbek Baxodir o'g'li

KAM XARAJATLI TASHUVCHILAR MODELINING MOHIYATI........ 376
Suyunov Alisher

O'ZBEKISTONDA EKOLOGIK MEHMONXONALAR FAOLIYATINING SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA HORIJIY TAJRIBANI QO'LLANILISHI........ 379
Abidova Dilfuza Igamberdievna

O'ZBEKISTONDA EKOLOGIK MEHMONXONALAR FAOLIYATINING SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA HORIJIY TAJRIBANI QO'LLANILISHI

Abidova Dilfuza Igamberdievna
i.f.n., professor, TDIU abidovaservis@gmail.com.
https://orcid.org/0000-0003-2332-3390

Annotatsiya. Mazkur maqolada zamonaviy mehmondo'stlik va turizm sohasida "yashil texnologiyalar" hamda ekologik barqarorlik tamoyillarini joriy etishning dolzarbligi tadqiq etilgan. Muallif IHEI, Energy Star, EU Ecolabel, Green Globe 21 va Green Key kabi xalqaro tashabbuslar hamda ekologik sertifikatlash tizimlarining ilg'or xorijiy tajribasini atroflicha tahlil qiladi. Maqolada Singapurdagi JW Marriott va Nyu-Yorkdagi Crowne Plaza mehmonxonalarining energiya tejash va resurslardan oqilona foydalanish bo'yicha muvaffaqiyatli amaliyotlari ko'rib chiqilgan. Shuningdek, O'zbekistonda ekologik mehmonxonalar faoliyatini rag'batlantirish, xususan, mehmonxonalarga xalqaro ekologik sertifikatlashtirish xarajatlarining 50 foizigacha bo'lgan qismini davlat tomonidan qoplab berishning yangi tartibi va mexanizmlari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: mehmondo'stlik sohasi, ekologik mehmonxonalar, yashil texnologiyalar, xorijiy tajriba, energiya samaradorligi, ekologik sertifikatlash, Green Key, davlat ko'magi, kompensatsiya, resurslarni tejash

Abstract. This article examines the relevance of implementing "green technologies" and environmental sustainability principles within the modern hospitality and tourism sector. The author provides a comprehensive analysis of advanced foreign experiences, focusing on international initiatives and eco-certification systems such as IHEI, Energy Star, EU Ecolabel, Green Globe 21, and Green Key. The study explores successful resource-saving and energy-efficiency practices from global benchmarks, including the JW Marriott in Singapore and Crowne Plaza in New York. Furthermore, it outlines the newly established mechanisms of state support in Uzbekistan, which reimburses up to 50% of international eco-certification costs to enhance the efficiency and development of eco-hotels in the country.

Keywords: hospitality industry, eco-hotels, green technologies, foreign experience, energy efficiency, ecological certification, Green Key, state support, compensation, resource saving

Аннотация. В данной статье исследуется актуальность внедрения «зеленых технологий» и принципов экологической устойчивости в современной индустрии гостеприимства и туризма. Автор проводит всесторонний анализ передового зарубежного опыта на примере таких международных инициатив и систем экосертификации, как IHEI, Energy Star, EU Ecolabel, Green Globe 21 и Green Key. Рассматриваются успешные практические кейсы в области энергосбережения и рационального использования ресурсов на примере отелей JW Marriott в Сингапуре и Crowne Plaza в Нью-Йорке. Также освещаются новые механизмы государственной поддержки в Узбекистане, предусматривающие компенсацию до 50% затрат отелей на получение международной экологической сертификации с целью стимулирования развития эко-отелей.

Ключевые слова: индустрия гостеприимства, экологические отели, зеленые технологии, зарубежный опыт, энергоэффективность, экологическая сертификация, Green Key, государственная поддержка, компенсация, ресурсосбережение

XXI asrda mehmondo'stlik va turizm sohasini rivojlantirishda "yashil texnologiyalar"dan foydalanish muhim strategik yo'nalishlardan biriga aylandi. Xususan, mamlakatimizda ham turizm infratuzilmasini modernizatsiya qilish jarayonida ekologik jihatdan barqaror texnologiyalarni joriy etish dolzarb vazifa sifatida qaralmoqda. "Yashil qurilish" konsepsiyasining asosiy maqsadi energiya va moddiy resurslar iste'molini kamaytirishdan iborat. Shu bilan birga, ushbu yondashuv mehmonxona faoliyatining barcha bosqichlarida — muhandislik tadqiqotlari, loyihalash, qurilish, ekspluatatsiya qilish, kapital ta'mirlash, rekonstruksiya va hatto obyektni demontaj qilish jarayonlarida ham mehmonlar uchun qulay sharoitlar yaratishni nazarda tutadi.

So‘nggi yillarda mehmonxona sohasida “yashil” texnologiyalarni keng joriy etish orqali samaradorlikni oshirishga qaratilgan bir qator xalqaro tashabbuslar va loyihalar paydo bo‘ldi. Jumladan, International Hotels Environment Initiative (IHEI) xalqaro mehmonxona kompaniyalarini birlashtiruvchi tashabbus bo‘lib, u mehmondo‘stlik sohasida ekologik va ijtimoiy mas’uliyatni rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu loyiha mehmonxonalarga ekologik barqaror rivojlanish tamoyillarini joriy etish uchun amaliy dasturlar va metodologik tavsiyalarni taklif etadi hamda qo‘shma ishchi guruhlar orqali yuzaga kelayotgan ekologik muammolarni hal etishga ko‘maklashadi. Bundan tashqari, Energy Star for Hospitality dasturi AQShda amalga oshirilayotgan notijorat ekologik tashabbus bo‘lib, u korxonalar va jismoniy shaxslarga innovatsion energiya tejovchi texnologiyalar orqali xarajatlarni kamaytirish va iqlim o‘zgarishining salbiy ta’sirini kamaytirishga yordam beradi. Yevropa Ittifoqining EU Ecolabel tizimi esa ekologik belgilar bo‘yicha keng qamrovli axborot platformasi bo‘lib, unda dunyoning ko‘plab mamlakatlarida qo‘llaniladigan ekologik standartlar va sertifikatlash tizimlari haqida ma’lumotlar jamlangan.

Mehmondo‘stlik sohasida keng qo‘llanilayotgan ekologik sertifikatlash tizimlaridan yana biri Green Globe 21 hisoblanadi. Ushbu tashkilot dunyoning 80 dan ortiq mamlakatlarida faoliyat yuritib, sertifikatlash, trening, ta’lim hamda marketing sohalarida konsalting xizmatlarini taklif etadi. Shuningdek, Green Key ekologik sertifikati ham mehmonxonalarning yetakchi ekologik standartlarga muvofiqligini tasdiqlovchi muhim xalqaro mukofotlardan biri hisoblanadi.

BMTning Jahon turizm tashkiloti (UNWTO) tashabbusi bilan amalga oshirilayotgan Hotel Energy Solutions loyihasi ham turizm sohasida energiya samaradorligini oshirishga qaratilgan muhim tashabbuslardan biridir. Mazkur loyiha Yevropa Ittifoqining turli mamlakatlarida faoliyat yuritayotgan kichik va o‘rta turizm korxonalariga binolarning energiya samaradorligini oshirish, qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish hamda ekologik boshqaruv tizimlarini joriy etish bo‘yicha maslahat, texnik yordam va treninglar taqdim etadi. Hozirgi vaqtda ushbu loyihada Yevropa Ittifoqining o‘ndan ortiq davlatidan 100 dan ziyod mehmonxonalar ishtirok etmoqda. Loyiha doirasida energiya samaradorligi auditi o‘tkazilib, qayta tiklanadigan energiya manbalarini joriy etish bo‘yicha texnik-iqtisodiy asosnomalar ishlab chiqilgan hamda turizm kompaniyalari rahbarlari uchun malaka oshirish dasturlari tashkil etilgan.

Energiya tejovchi “yashil” texnologiyalarning yorqin misollaridan biri Singapurda joylashgan JW Marriott mehmonxonasidir. Mehmonxona hududida qurilgan, taxminan 3 gektar maydonni egallagan soyabon shaklidagi konstruksiya okean to‘lqinining egri chizig‘ini eslatadi. Ushbu inshootning alyuminiy konstruksiyasi shunday loyihalashtirilganki, havo oqimlari tabiiy ravishda hududni sovutib, konditsioner tizimlaridan foydalanmasdan haroratni 1–2 °C ga pasaytiradi. Bundan tashqari, inshoot yomg‘ir suvini yig‘ish tizimi hamda quyosh panellari bilan jihozlangan bo‘lib, ular binoning yoritish tizimini energiya bilan ta’minlaydi. Spektral shisha esa infraqizil nurlarni cheklash orqali ortiqcha issiqlikni kamaytiradi, natijada bino ichidagi mikroiqlim tabiiy ravishda salqin bo‘lib qoladi.

Mehmonxona sohasida zamonaviy texnologiyalardan foydalanish atrof-muhitni muhofaza qilish bilan birga resurslarni tejash imkonini ham yaratadi. Masalan, isitish radiatorlariga o‘rnatilgan avtomatlashtirilgan termostatlar mehmonlar xonada bo‘lmagan vaqtda haroratni pasaytirib, energiya sarfini kamaytiradi. Aqlli yorug‘lik tizimlari esa mehmon xona tark etishi bilan avtomatik ravishda chiroqlarni o‘chiradi. Nyu-York shahridagi Crowne Plaza mehmonxonasida joriy etilgan bunday texnologiyalar energiya xarajatlarini taxminan 24 foizga kamaytirishga imkon bergan.

Kelajakda mehmonxona sohasida yanada innovatsion texnologiyalar joriy etilishi kutilmoqda. Masalan, 3D printerlar yordamida kiyim-kechak, idish-tovoq, gigiyena vositalari va boshqa zarur buyumlarni tezkor ishlab chiqarish mumkin bo‘ladi. Robot-taksi va o‘z-o‘zini boshqaruvchi transport vositalari sayyohlarni tashish tizimini tubdan o‘zgartirishi kutilmoqda. Shuningdek, yuzni tanish texnologiyasi yordamida mehmonxona xonalariga kirish tizimi kalitsiz amalga oshirilishi mumkin. Eko-mehmonxonalar mehmonlarga qulay yashash sharoitlarini yaratish tamoyiliga asoslanadi, biroq ular faoliyatida resurslardan oqilona foydalanish, xarajatlarni kamaytirish hamda suv va elektr energiyasini tejash kabi ekologik jihatlarga alohida e’tibor qaratiladi. Bunday mehmonxonalar ekologik barqarorlikni ta’minlash bilan birga mehmonxona xizmatlari samaradorligini ham oshirishga xizmat qiladi. Ekologik tamoyillar asosida faoliyat yurituvchi mehmonxonalar ayniqsa AQSh va Yevropa mamlakatlarida keng tarqalgan. So‘nggi yillarda esa Osiyo davlatlarida ham shunga o‘xshash ekologik mehmonxonalar soni tobora ortib bormoqda. Bu esa turizm sanoatida barqaror rivojlanish tamoyillariga bo‘lgan qiziqish global miqyosda oshib borayotganini ko‘rsatadi. Rossiyada ekologik mehmonxonalarni rivojlantirishga qaratilgan dastlabki tashabbuslar 2010-yilda Sankt-Peterburg shahrida boshlangan. Mazkur tashabbus doirasida “Baltic Ecology” ekologik tashkiloti ko‘magida Green Key (Yashil kalit) ekologik sertifikatini olgan birinchi mehmonxona sifatida Cronwell Inn Stremyannaya mehmonxonasi e’tirof etilgan.

Biroq, Green Key kabi ekologik belgiga ega mehmonxonalar soni ortib borayotganiga qaramay, Rossiya Federatsiyasida to‘liq ekologik tamoyillar asosida faoliyat yurituvchi mehmonxonalar soni hali ham cheklangan

bo'lib qolmoqda. Bu esa ekologik mehmonxona konsepsiyasini joriy etish va rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha institutsional va investitsion choralarni amalga oshirish zarurligini ko'rsatadi.

Soha mutaxassislarining fikriga ko'ra, eko-mehmonxonaning asosiy xususiyati suv va elektr energiyasini tejash, energiya sarfini kamaytirishga qaratilgan texnologiyalarni joriy etish hamda atrof-muhit holatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadigan turli ekologik dasturlarni amalga oshirish bilan belgilanadi. Bunday tashabbuslar mehmonxona faoliyatining ekologik samaradorligini oshirishga hamda resurslardan oqilona foydalanishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, eko-mehmonxona maqomini tasdiqlash uchun joriy etilgan ekologik dasturlar odatda maxsus sertifikatlovchi tashkilotlar yoki ekspert komissiyalari tomonidan baholanadi. Ushbu tashkilotlar mehmonxonaning ekologik tozaligi to'g'risidagi bayonotlarining haqiqatga mosligini tekshiradi va yakuniy xulosa chiqaradi.

Masalan, AQShda bunday vazifani AQSh Yashil qurilish kengashi (U.S. Green Building Council – USGBC) amalga oshiradi. Mazkur tashkilot ekspertlari mehmonxonalarni baholash jarayonida binolarni qurishda ekologik xavfsiz materiallardan foydalanish, energiya samaradorligi, suv resurslaridan foydalanish hamda chiqindilarni boshqarish tizimlariga alohida e'tibor qaratadi. Baholash natijalariga ko'ra mehmonxonalar ekologik standartlarga muvofiqligi darajasiga qarab maxsus reyting yoki "yulduzlar" tizimi bilan taqdirlanadi. Eko-mehmonxonalarda keng qo'llaniladigan amaliyotlardan biri mehmonlarga kundalik xonani tozalash xizmatidan ixtiyoriy ravishda voz kechish imkoniyatini taklif qilishdir. Bunday yondashuv natijasida tozalash jarayonida ishlatiladigan kimyoviy vositalar va suv miqdori kamayadi, sochiqlar va choyshablarni kamroq yuvish zarurati paydo bo'ladi. Natijada suv va energiya sarfi sezilarli darajada qisqaradi hamda mehmonxona faoliyatining ekologik samaradorligi oshadi.

Hozirgi davrda, O'zbekiston hukumati xalqaro ekologik sertifikatlarni rasmiylashtirgani uchun mehmonxonalarga pul kompensatsiyasini to'lash tartibini tasdiqladi. Tegishli qaror portalda e'lon qilindi Lex.uz. Mehmonxona majmualari turizmni qo'llab-quvvatlash jamg'armasi mablag'lari hisobidan ushbu maqsadlarga sarf-xarajatlarning yarmini qoplashni hisoblash huquqiga ega. Moliyaviy yordam bir martalik tarzda ajralib turadi. Ariza beruvchilar uchun asosiy talab-bu fiskal qarzlarning yo'qligi, shuningdek kompaniyaning operatsion faoliyatini tugatish, qayta tashkil etish yoki muzlatish jarayonlari. Siz davlat xizmatlari markazlarida yoki elektron shaklda YIDXP orqali murojaat qilishingiz mumkin. Murojaatga sertifikat beruvchi tashkilot bilan tuzilgan shartnomaning nusxalari, sertifikatning o'zi va to'lovni tasdiqlovchi to'lov hujjati ilova qilinishi kerak. Turizm qo'mitasi tashkilotning ro'yxatga olish ma'lumotlarini, uning litsenziyalarining dolzarbligini va byudjetga qarzlarning yo'qligini tekshiradi. Ko'rib chiqish tartibi 10 ish kunini oladi, ammo agar kerak bo'lsa, 5 ish kuniga cho'zdirish mumkin. Qaror tasdiqlangandan so'ng, uning elektron nusxasi arizachiga bir ish kuni ichida yuboriladi. Mablag'larni mehmonxonaning joriy hisob raqamiga o'tkazish keyingi 10 ish kuni ichida amalga oshirilishi kerak. Agar rad etilsa, mehmonxona aniqlangan kamchiliklar bartaraf etilgandan keyin bir oy ichida qayta murojaat qilishi mumkin. Bunday holda, murojaat 7 ish kunidan ko'p bo'lmagan vaqt ichida ko'rib chiqiladi. Reglamentda, shuningdek, egalari tovon puli talab qilishi mumkin bo'lgan xalqaro ekologik sertifikatlar ro'yxati mavjud. Ro'yxatga O'zbekistonning Yashilgi sertifikati, shuningdek, Yevropa, Osiyo, Avstraliya va Shimoliy Amerikadan mehmonxonalar va turar joylarni ekologik baholashning xalqaro tizimlari kiritilgan.

FOYDALALANILGAN ADABIYOTLAR ROYHATI

1.Polctyanaya N.V. Kononenko T.P. Fedak V.I. Ekologicheckie oteli kak covpemennaya innovasionnaya konsepsiya v inductpii gocteppiimctva. Xapkovckiy gocudapctvennыy univepcitet pitaniya i topgovli Ukpaina. SCIENCES OF EUROPE. Ekonomika i biznec. 2018 g.

2. https://frank.uz/news/otelyam-uzbekistana-kompensiruyut-do-50-zatrat-na-zelenuyu-sertifikacziyu/

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA VA SUN'IY INTELLEKT

Ilmiy elektron jurnal

(MAXSUS SON)

Bosh muharriri: Mo‘minov Baxodir Boltaevich

Bosh muharrir o‘rinbosari: Nasimov Rashid

Muharrir: Ulug‘ova Baxtiniso Norpulatovna

Musahhih: Ulug‘ova Baxtiniso Norpulatovna

Dizayner: Egamberdiev Elyor

“Raqamli transformatsiya va sun'iy intellekt” jurnali 23.10.2020-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№1124 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

LOGIN
DATA